

och andras, är internationalisten skeptisk, för att inte säga fientlig, till alla nedärvda kulturer.

Den modernistiska litteraturen blev, som Luthersson påpekar, mer provinsial än föregångarnas. Istället för att intressera sig för andra kulturer på deras egna villkor blev det under 1900-talet istället populärt att på internationalistiskt manér betrakta andra länder och epoker genom ett samtida västerländskt politiskt filter. Delvis kan detta förklaras med att marxismen, en utpräglat internationalistisk ideologi, fick genomslag i det intellektuella livet i Västeuropa.

KONFLIKTEN MELLAN KOSMOPOLITER och internationalister är särskilt tydlig i debatterna om Europas framtid, där kosmopoliter ser mångfalden av skiftade nationer och kulturer som Europas styrka, medan internationalister drömmer om ett upplösande av de kulturella olikheterna till förmån för en framtida, på politisk väg skapad ordning.

En person som förde den kosmopolitiska attityden vidare genom den modernistiska epoken var Evert Taube. Man skulle kunna säga att han var en nittitalist som föddes för sent. Denna otidsenlighet gick ut över hans verksamhet i form av uteblivet erkännande från det trendkänsliga, moder-

Hos Taube blir en argentinsk tango en självklar del av det svenska kulturarvet.

nistiska etablissemangen. Som kompensation vann han folkets kärlek. Taube är förmodligen den siste svensk som kan göra anspråk på att titulera sig nationalskald.

I Taubes författarskap och diktning förenas nationalromantik och kosmopolitanism på sant 1890-talsmanér. Taube rör sig lika hemtamt i den svenska naturen som på argentinska pampas eller italienska Ligurien. Hos honom fanns ingen motsättning mellan det fosterländska och det utländska. Hos Taube blir en argentinsk tango en självklar del av det svenska kulturarvet.

Det finns därför skäl att återupprätta den gamla distinktionen mellan kosmopoliter och internationalister. Det finns ingen motsättning mellan att känna sig hemma i sin egen kultur och att bejaka andras. ✨

HISTORIA

En presidents aforismer

I en ny bok porträtteras den finske presidenten Mauno Koivisto, som satte punkt för Urho Kekkonens despotiska maktutövning, skriver **Olle Abrahamsson**.

UNDER ETT BESÖK i Sverige kring milennieskiftet ombads Finlands tidigare president Mauno Koivisto (1923–2017) att kommentera hur bittert det måste ha varit för det finska folket att Sveriges försvarsmakt inte slöt upp på Finlands sida när landet under andra världskriget stred för sin överlevnad. Koivisto förbluffade sina åhörare med svaret att han var tacksam över att Sverige avstod från att ingripa militärt: "Om Sverige hade ingripit kunde historien ha varit en helt annan och inte alls till Finlands fördel."

Episoden återges i Kari Nars bok *Mauno – optimistisk pessimist* (Standpoint), som 2017 gavs ut på finska och nu föreligger på svenska. Nars verkade nära Koivisto i olika befattningar och var en av dem som bäst kände den tystlåtna och som svårtillgänglig ansedde presidenten. I boken ges ett skissartat porträtt av en man som i en utrikespolitiskt omvälvande tid öppnade Finland mot omvärlden, ledde sitt land genom en djup ekonomisk kris och gjorde avkall på den egna makten i avsikt att normalisera Finlands parlamentariska statsskick.

Koivisto gav gärna uttryck för sina tankar i form av aforismer med politisk udd, och det är med utgångspunkt i ett stort antal sådana som Nars har byggt sin biografi. Åsikten att demokratin borde stärkas på presidentmaktens bekostnad förklarade Koivisto med att "en pyramid står tryggare på sin bas än på sin spets". Var frågan hur en politisk motståndare borde hanteras kunde det heta att "om en hund anfaller skall man inte slå den på svansen utan på huvudet". Ofta var innebörden av Koivistos uttalanden svåra att uppfatta redan för samtiden. Koivisto var själv medveten om saken: "Jag uttrycker mig gärna mångtydigt och mångbottnat, och det finska språket passar väl för detta ändamål [...] Inom politiken [...] är mycket få saker klart och tydligt avgränsade. Också därför uttrycker jag mig gärna så, att även lyssnaren blir tvungen att tänka en smula."

Nars gör sitt bästa för att förklara bakgrunden till citaten och sätta in dem i sitt sammanhang. Även om han inte alltid lyckas bjuda boken på god underhållning och ger inte minst för en rikssvensk läsare lärorika inblickar i Finlands efterkrigstida politik. Under lång tid styrdes denna på ett närmast diktatoriskt sätt av president Urho Kekkonen. Därför ansågs det som något oerhört när Koivisto, då socialdemokratisk statsminister, 1981 vägrade att foga sig i Kekkonens krav på hans avgång. Uppgårelsen tv-sändes, Koivisto vann matchen och det finska folket tyckte sig i den forne snickarlärningen se en man av rätta virket. Året därpå efterträdde han Kekkonen som republikens president.

KONTRASTEN MELLAN DEN majestätiska men intrigante Kekkonen och den folkligt kärve Koivisto kunde knappast ha varit större. Folket uppfattade Koivisto som "en av oss" och omgav honom med en aura av integritet och hederlighet. Hans vana var att agera olycksbarn och varna för sämre tider; sådana kom, men Koivistos popularitet var aldrig i fara.

Kari Nars val av boktitel har inspirerats av varningsord såsom "det kommer nog att bli mycket stramt", "framför oss har vi ännu åtgärder som inte är särskilt trevliga men som inte heller är sådana att man för deras skull behöver förlora sin tro på livet" och "de som säger att goda tider väntar bakom hörnet sinkar de rätta besluten". De optimistiska profetiorna var färre, men allmänt spritt i landet blev Koivistos korthuggna "Nog skall det ordna sig" (Kyllä se siitäl!).

Utmärkande för statsmannen Mauno Koivisto var att han lade ett moraliskt raster över sitt beslutsfattande och att han inte lät sig stressas när han grundligt tänkte igenom de långsiktiga effekterna av sitt handlande. Han misstrodde dem som bestämde sig utan tillräcklig eftertanke. "Sådana människor är farliga, som hur länge

som helst fattar svåra beslut bara genom att skaka fram dem ur rockärmen." I utrikespolitiken var han utomordentligt försiktig. Våren 1990 avstod han från att medverka i en samnordisk manifestation för de baltiska staternas självständighet. Det tolkades av många som kallsinne inför baltarnas frihetskamp. Men Koivisto motiverade sitt beslut med att det var moraliskt fel att "egga upp folk att följa en väg som vi själva inte är redo att gå". Sovjetunionen hade ännu kapacitet att krossa frihetsrörelserna, och Koivisto visste att inget av de nordiska länderna skulle ha kommit till baltarnas undsättning om deras uppror hade slutat i katastrof. Som vi vet gick allt i huvudsak bra, men den tursamma utvecklingen kunde ingen förutse då.

ATT KOIVISTO HADE ett problematiskt förhållande till Sverige är väl känt och ges ytterligare belysning i Kari Nars bok. Koivisto månade om det historiska och kulturella sambandet mellan länderna och insåg hur nödvändigt det hade varit med svensk hjälp i svåra tider. Men han retade sig på de svenska storebrorsfasoner som han menade kom till uttryck bland annat under ubåtsjakterna på 1980-talet. När det från svenskt håll hävdades att även Finland borde protestera mot Sovjetunionens kränkningar svarade Koivisto att han ville se bevis för att några sådana överhuvudtaget hade ägt rum. I den svenska upprördhet han då mötte kände han igen "rester av den tidigare stormaktens mentalitet".

Koivisto kände sig sviken då han på omvägar fick veta att Ingvar Carlssons regering offentliggjort önskemål om att Sverige, Finland och Norge gemensamt skulle ansöka om medlemskap i EG. "Det-

Om Sverige hade ingripit kunde historien ha varit en helt annan och inte alls till Finlands fördel.

ta kom som en fullständig överraskning för mig och jag kunde igen konstatera att vi i det nordiska samarbetet gång på gång ställdes inför fullbordat faktum utan tillräckliga förhandsdiskussioner."

När Koivisto hösten 1997 besökte Stockholm konfronterades han med den än i dag pågående debatten om Sverige borde skämmas för Per Albin Hanssons eftergiftspolitik mot Tyskland. Koivisto gjorde frågeställarna besvikna med svaret att han inte kunde se något moraliskt fel i att ett lands regering gör sitt yttersta för att

Presidenten på frimärke.

FOTO: ALAMY

skona den egna befolkningen från krigets fasor. Koivisto talade utifrån egna erfarenheter. Under fortsättningskriget 1941–44 strejd han vid fronten och deltog i slutstriderna på Karelska näset. I sina memoarer *Ung soldat* (2001) har Koivisto vittnat om hur det är att "marschera till motanfall i främsta linjen, när hela himlaranden framför blixtrar och dundrar och man sveps in i ett litet helvete fyllt av rivande stål och eld". Men som nyvald president förklarade han att heroismens tid var förbi: "Det finns inget behov av hjälteålder, det räcker att läget hålls lugnt."

UNDER SIN andra mandatperiod gick Koivisto in för att modernisera grundlagen och inskränka befogenheterna för presidenten. Men under lagberedningen gick processen så långt att Koivisto senare beklagade att presidenten nära nog hade reducerats till en representativ figur. Han menade att statschefen borde vara "en potentiell men inte aktuell resurs", och illustrerade med en bild hämtad från sin egen bakgrund som brandman: "Det finns tider då man inte hör något alls av brandchefen, men då

elden bryter lös behövs han och hans insatser kan vara helt avgörande."

Efter sin pensionering 1994 skrev Koivisto flera böcker. År 2002 utkom på svenska *Den ryska idén – min syn på Rysslands historia*. Redan tidigare hade Koivisto enligt Kari Nars anteckningar varnat för en naiv och ohistorisk syn på Ivan den förskräckliges gamla rike: "Den svaghet vi nu ser i Ryssland är tillfällig. Ryssarna kommer att söka sig ut ur sitt svaghetstillstånd och de kommer att finna olika sätt att stärka sin säkerhet."

Omdömena om Koivisto har skiftat från "obeslutsam och förkastligt velig" (historikern Johani Suomi) till en president "vars insatser och tankeskärpa vida överglänser efterföljarnas" (författaren Jörn Donner). Men det personliga mod Koivisto visade som frontsoldat i Finlands krig och när han satte punkt för Urho Kekkonens despotiska maktutövning kan eftervärlden inte ta ifrån honom. I Mauno Koivistos dödsannons var på republikens båda språk införd en sista av hans "funderingar": "Om vi inte med säkerhet vet hur det kommer att gå kan vi anta att allt går bra." ✨